

ÚJBUDAI ÉST

Kiadja Újbuda Önkormányzata

Kulturális Városcsopont különszám

2009. november 11.

Újra megnyit a Hadik kávéház!

Karinthy és Kosztolányi egykori törzshelye életre kel

Megalakult a TÉT

A Hadik kávéházban Molnár Gyula polgármester bejelenti a Társadalmi Érték Testület (TÉT) megalakulását

Karinthy Frigyes és Kosztolányi Dezső egykori törzshelyén, a közeljövőben megnyíló Hadik Kávéházban Molnár Gyula polgármester meghívására neves értelmiségiek gyűltek össze, hogy megalakítsák a Társadalmi Érték Testületet.

A kerület vezetése Újbuda kulturális városközpontjává kívánja tenni a Bartók Béla utat, visszacsalogatni a művészeket, a „lágymányosi isteneket”, akik itt éltek és alkottak, rangot adva a környéknek.

A Karinthy család három generációja kötődik a kerülethez, így magától értetődő volt, hogy Karinthy Márton színházrendező, író, a Karinthy Színház alapító tulajdonosa és igazgatója tagja lett a testületnek.

A kortárs irodalom képviselője Szakonyi Károly Kossuth-díjas író, drámaíró, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja is igent mondott a felkérésre.

BODROGI GYULA Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész, rendező, a Nemzet Színésze, Újbuda díszpolgára is szívesen vesz részt a városrész kulturális megújításában.

SZÜTS MIKLÓS festőművész, a Palládium Alapítvány kurátora, a Farkas István Alapítvány elnöke, a Kelenhegyi úti művészház képviselőjében vállalta a TÉT tagságot.

GÁTI GYÖRGY Balogh Rudolf-díjas fotóművész ugyancsak örömmel kapcsolódik be a testület munkájába.

HORVÁTH KÁROLY a Bartók 32 Galéria igazgatója is fontosnak tartja, hogy a megszépülő környezet is növelje a képzőművészet iránt érdeklődők számát.

SZEGEDI FERENC építész, az Újbuda Baráti Kör tagja, Újbuda volt polgármestere szintén támogatásra érdemesnek tartja a kezdeményezést.

CSELOVSKI ZOLTÁN építészmérnök, az V. kerület főépítésze, a Szeretem Budapestet mozgalom alapító tagja nemcsak a pesti, hanem a budai belváros megteremtését is fontosnak tartja, ezért vállalta el a TÉT tagságot.

HUNYADI MÁTYÁS, a Bartók Béla út 36-38. sz. társasház közös képviselője az itt lakók véleményét kívánja közvetíteni, képviselni a Bartók Béla út új arculatának kialakításában.

DR. RÉTVÁRI BENCE a Fővárosi Közgyűlés tagja, Gellérthegy – Szentimre város - Lágymányos országgyűlési képviselője szintén fontosnak tartja, hogy véleményt mondjon a környék megújulását célzó tervekről.

LAKOS IMRE a vagyongazdálkodásért felelős alpolgármester kötelességének tartja, hogy részt vegyen a kerület rangjának, elismertségének növelését szolgáló program megvalósításában.

DR. BALÁS PIRI LÁSZLÓ önkormányzati képviselő, a városgazdálkodási bizottság elnöke szintén örömmel tesz eleget a felkérésnek, és mond véleményt a tervekről.

EDELÉNYI SZILVIA az Oktatási és Kulturális Osztály munkatársaként koordinálja az Újbuda Kulturális Városcsopont programot.

MOLNÁR GYULA polgármester – aki maga is részt vesz a TÉT munkájában – sokat vár a

sokféle tudást, stabil kulturális értékrendet képviselő testülettel.

A tervek szerint néhány éven belül a környék a kortárs képzőművészeti galériák, múzeumok, gyűjtemények iránt érdeklődő bel- és külföldi turisták zarándokhelye lesz.

Hogy mindez megvalósuljon, első lépésként rövidesen megjelenik a pályázat az üresen álló üzlethelyiségek kulturális célú hasznosítására.

A vonzerő növelését szolgálja, hogy a házak homlokzatát, az üzletek kirakatát eredeti szépségükben kell helyreállítani.

Az igényesség, a magas esztétikai színvonal megőrzése a TÉT tagjainak a feladata.

A pályázatok véleményezésére köztisztviselőkben álló művészeket, építészeket, urbanisztikai szakembereket kért fel a polgármester, és természetesen helyet kaptak a kerület választott önkormányzati és országgyűlési képviselői is. A lakók véleményét egy társasház közös képviselője, illetve az alakulóféltben levő lakóipariotákat tömörítő civil szervezet majdani elnöke közvetíti.

A testület összetétele, a tagok szakmai hozzáértése és a kultúra iránti elkötelezettsége önmagában is garanciát jelent arra, hogy a Bartók Béla út belátható időn belül Újbuda Kulturális Városcsopontjává váljon.

2009. november 10. óta már TÉTje van a kulturális programnak; az Új-Budai városközpont kialakítása avatott kezekbe került.

Múzeum, galéria, kávéház, étterem

Távlati tervek

A Kulturális Városcsopont magja a Gárdonyi szobor környezete, de a jövőben bekapcsolható a teljes Bartók Béla út és a Móricz Zsigmond körtér. A körtéren a Gomba épületét az önkormányzat át szeretné venni a fővárostól. Az 1942-ben épített, műemlék épület felújítása után a körtér díszes lenne, és az épület kulturális és/vagy vendéglátó célokat szolgálna. Ezen terv megvalósítására reális esély a 4-es metró megépülte után lehet, amely egyben megteremti a lehetőséget annak, hogy a Bartók Béla út forgalmát csökkentjük.

A Hadik Kávéház

Az elképzelések szerint a közel 400 négyzetméteres földszinti üzlethelyiség teljes területe a vendéglátást szolgálna, ott étterem, kávéház és egy sushi bár is várna a látogatókat. A korszerű konyha a pincében kapna helyet.

A kávéházhhoz tartozna az a terasz, amely a mostani kis névtelen utca lezárásával és átépítésével jönne létre.

Bartók 32 Galéria

A Bartók Béla út 32. alatti házban működik a Bartók 32 Galéria, amely a kerület egyik önkormányzati tulajdonú kulturális intézménye. A galéria nagy hátránya, hogy közvetlenül az utcáról nem érhető el, nehezen található meg. Az udvarról nyílik, a kapubejárat általában zárva, így nehéz a bejutás, ami miatt a látogatottsága, kihasználtsága csekély. A nagyobb látogatottság, a jobb megközelíthetőség érdekében biztosítani kell azt, hogy a galéria az utcáról is megközelíthető legyen. A galéria szerepköre is bővül, hiszen ez nem csak egy kiállítóhely lesz, itt valódi közösségi kulturális tér jöhet létre.

Megszépülnek a házak

A Kulturális Városcsopont kialakítása együtt jár a homlokzatok megújításával is. Pár éven belül a házak kívülről megfiatalodnak.

Még ebben az évben eredeti pompájában lesz látható a Hadik ház és néhány környező ház homlokzata. A homlokzatokkal együtt a portálok is átalakulnak. Az önkormányzat mindent megtesz annak érdekében, hogy az

épületek eredeti stílusához igazodó portálok szegélyezzék az utat.

A közterületek színvonalas rendezése mindenképp pozitív városképi, örökségvédelmi hatásokkal jár, akárcsak a védett platánfasor megtartása, a kertészeti elemek hangsúlyosabb és összefüggőbb zöldfelületi rendszert alkotó alkalmazása.

Az új városközpont az élet minden területére hatással lesz

Gazdasági hatások

Megelőnkül a helyi kereskedelem, olyan üzletek jelennek meg, amely igényes vásárlóréteget vonzanak. A helyi vendéglátás is javul, több vendéglő, kávézó lehet, amely kiegészülve az új kulturális szolgáltatásokkal az idegenforgalom növekedését is magával hozza.

Emelkedik a terület, a Bartók Béla út presztízse, növekszik az átlagos bérleti díj, és az itteni ingatlanok értéke is.

Társadalmi hatások

A Kulturális Városcsopont hozzájárul a helytörténeti emlékek megőrzéséhez. Új közösségi helyek alakulhatnak ki, találkapolatok jöhetnek létre. A több generációnak is tartalmaz szolgáltatásokat nyújtó városrész hozzájárulhat a különböző korcsoportok kapcsolatának javulásához. A Kulturális Városcsopont erősítheti a lakóipatriotizmust, a kerülethez való kötődést is. Az új vállalkozások megjelenése pedig munkahelyteremtő hatással jár.

A Sárosfürdőtől a Hadikig Helytörténeti séta Újbuda szívében

Forgassuk vissza az idő kerekét, és induljunk egy rövid sétára a múltba. Kezdjük utunkat a Szent Gellért téren, és képzeliük el, hogy egy időutazás részesi vagyunk.

Az 1868-as városrendezési térképek szerint is „Új Budán” járunk. Ez a név szerepel az építkezések tervvázlatain, azt jelezve, hogy Buda újabb területekkel bővül, itt terjeszkedik tovább.

A környék ma is hangos a metróépítkezés zajától, de 100–140 évvel ezelőtt is megszenvedte a Duna feltöltésével, a Ferenc József híd (Szabadság híd) munkálataival, a Sárosfürdő és a folyó partján álló házior lebontásával, majd a Gellért Szálló és a Fürdő építésével járó felfordulást.

Induljunk hát a Szent Gellért térről. Vessünk egy pillantást a Műegyetem legrégebbi épületére, a Czigler Gyózó által tervezett „Chemia” épületre (1903), majd nézzünk fel a mellette álló Welshi testvéreknek épített 3. számú házra, és gyönyörködjünk egy kicsit a neobarokk stílus jegyeiben. Gondoljunk csak el, hogy kezdetben a ház bal oldalán kávézó, jobb oldalán étterem volt kellemes, vendégszalagató teraszokkal. Volt még itt söröző, de itt volt a Műegyetem Kávéház, később a Proféta Vendéglő is.

A mai Szeged Étterem helyén a Gebauer Kávéház állt. A kávézó 1909-től a híres kávé család, főleg Gebauer Béláé volt, aki 1922-től egyedüli tulajdonosként bővítette, majd eladta, végül visszavásárolta. A légteret belül kétszintes alakította át. Az emeleti részen lakásait leválasztotta, és kis ablakon keresztül lesett ki a vendégeire. A Gellért Kávéházat, mert később így hívták, mérnökök, tanárok, festők és szobrászok látogatták. Itt írta verseit Somlyó Zoltán, és itt írta egyik asztaltól

(Bábról) 1. A Proféta Étterem a Gellért téren a mai házasságkötő terem helyén 2. A Gróf Hadik András lakotnya a '20-as években 3. A Hadik Kávéház a '10-es években, még Somlyó Vilmos tulajdonlása idején

Sétánk során a 23-as számú ház elé érünk.

Idős lokálpatrióták szerint itt működött az ún. kinematográfia. A körúton az 1900-as években már több „otthon-mozgóképszínház” fogadta az újdonság iránt érdeklődő közönséget. Azok, akik belekóstoltak az ízebe, és persze anyagilag is megtehették, hasonló vállalkozásokat működtettek lakásukon. A jóváhagyott tervrajzok szerint (1907) ilyen „kinematográf színház” volt ebben a házban. A szigorú tűzvédelmi szabályok szerint elhelyezett 114 „szék ülőhely” és a gyerekek számára letett 14 pad a korabeli mozgóképszínház hangulatát tükrözték.

Korabeli plakát arról ad hírt, a Kelenföldi Népszegítő Szövetség 1915 februárjában, a Fehérvári út 26.-ban, jótékonyági céllal megrendezte a kelenföldi művészek kiállítását. Nem volt ez újdonság, mert az Orlay utca 2.-ben, Vastagh Gyula lakásán már ezt megelőzően is voltak vásárlással egybekötött kiállítások.

Ez az épület a Hadik Laktanya volt, 1898-ban épült, és ugyanúgy, mint a legtöbb házat emelétrépitésssel bővítették 1930 és 1940 között. Hadik András katonai karrierje Mária Terézia magyar huszárezredéből indult el, végül császári főparancsnokká léptették elő. Gondolom, azon nem csodálkozna, ha tudná, hogy az utódok laktanyáit nevezték el róla, de azon biztos meglepődne, hogy egy kávéház még napjainkban is viseli nevét.

Innen rálátni a régi iskolára, a „Bartók 27”-re. Az 1870-ben létesített intézményt a főpolgármester 1904-ben helyezte át mostani helyére Fővárosi Községi Elemi Népiskola néven. Az iskolától pár lépésre levő lakóház elé értünk, mely Csonka János otthona volt. Itt alakította ki 1925-ben első gépműhelyét, majd 1929-ben gépgyárat. Hamar híre ment a kis műhelynek, hiszen Csonka nevét a szakmában már jegyezték a porlasztóról, a Csonka-autóról. Az üzem idővel kibővült, és bár Csonka János nem érthette meg, áttelepült a későbbi nagy gyár helyére, a Fehérvári útra.

Mielőtt sétánk végére érünk, nézzünk szét a Gárdonyi téren, ahova 1933-ban került Horvai János Gárdonyi Gézáról készített szobra. Előtte, a házak építési tervlein, a praktikus személetű mérnökök gyakran írtak Bercsenyi teret is, mivel ez az utca már ekkoriban is lett nevezve.

A Bartók 32. számú házban volt a Nap Mozi. Nézőtere párhuzamosan húzódtott a Bertalan Lajos utcával, melyet eredetileg – a mostani állapotokhoz hasonlóan – üzleteknek terveztek. A Nap 1914-től 1949-ig üzemelt. A Simplon Mozinál (mely néhány évig szintén itt játszott a Nappal szemben) egy kissé egyszerűbb volt, közönsége is főleg a szegényebb emberek közül került ki. A kamaszok, egyetemista ifjak is ide igyekeztek, hogy az olcsóbb jegyek ellenében bejuthassanak a '30-as évek divatos francia szerelmes filmjeire, melyekben a szereplők már egymás kezét is megfogták. Idejárt a

fiatalság azért is, mert a mozi folytatásaként a magas földszinten volt a táncszoba, amelynek emlékeit zsevesen idézik fel az itt élt szépkoruk.

Tekintsünk fel a Hadik Ház műtermére, amely ma is egy festőművész otthona. Itt élt életének utolsó éveiben Csondvány-Kosztka Tivadar (1912–1919-ig). Ekkor már nem festett, de filozófikus tartalmú műveket írt az élet értelméről, a művészetéről, a háborúról. Brossúrákat szerkesztett, papírra vetette naplójegyzeteit. 1912 májusában egyik súlyos gondolatokkal teli írását fel is olvasta a „Lágymányosi Kelenföldi polgári kör” nagyertermén (ami ekkortájt a Gebauer Kávéház alagsorában volt).

A Hadik Kávéháznak több tulajdonosa is volt. Virágkorát Kaiser Adolf idejében élte (1923–1942-ig). Ekkor lett a környék irónak, művészeinek törzshegye is. Karinthy Frigyes, Devescéri Gábor, Déry Tibor, Németh Andor írásaiban is megemlékeztek az itt töltött órákról.

A kávézó 1940-től az épület pincéjében kialakított Hadik Taverna, avagy – ahogy Karinthy hívtá belső háncsall borított faláról – a Szatory Bár bevétele tartotta el. Ajánlom, hogy ha valaki egy kellemes, és a Pannonhalmi Apátság pincéjéből beszerzett vörösbörre vágyik, hát hívja fel az 58-1-09-es telefonszámot, hátha kap még estére egy szabad helyet náluk.

Sétánk most véget ér. De vár még ránk a Bartók Béla út a körtérig, majd onnan tovább az állomásig, ahol sok érdekességre bukkanhatunk Újbuda múltjától.

Mika Edit

Források: Ifj. Csonka János–Csonka Béla: A Csonka Gépgyár Onlétrajza; A XI. Kerület Építészeti emlékei; Gerle János írása; Gebauer Imola: A Gebauer Kávéház története, valamint a szerző saját kutatásai. A képek Gyökér István képességi felméréseiből valók.

*Megjegyzés: Bartók Béla út 1945-től, Horthy Miklós út 1920-tól, Fehérvári út 1874-től.

Korabeli kép a Gárdonyi-szoborról, háttérben a Hadik Kávéház

A Szent Imre Kollégium a mai Bartók Béla út 17–19. szám alatt

Sütő Péter utca utcaképe

Körkérdés a kulturális városközponttól

A Bartók jobbat érdemel!

Bartók Béla úti lakosokat is megkérdeztünk a tervezett BARTÓK-negyedről. Az utcán találomra megszólítottak mindegyike örülne a fejlesztéseknek, és bíznak a terek sikeres végrehajtásában.

Lilián, egyetemi hallgató

A lakógyűlésen már egy éve hallottunk róla. Jó ötletnek tartom, és kíváncsian várom, milyen lesz az átalakult Bartók Béla út. Örülnek, ha minél több hangulatos hely: teraszok, kávézók nyílnának a környéken. Minden változást elfogadok, ha tényleg fejlődést eredményez. Olyan lehetne a környék, mint a Fővám tér körzete. Legyenek turisták, de fontosnak tartom, hogy elsősorban az itt lakóknak szóljanak a fejlesztések, minket szórakoztassanak, szolgáljanak ki az új intézmények. Az is fontos, hogy ne legyen ezután drágább a környék. Remélem, sok virágolt, utcai padokkal, napernyőkkel teremtenek majd romantikus hangulatot a Bartók környéki utcákban is. Érdekes, hogy a lakógyűlés tapasztalatai alapján mindenkinek, még az idősebbeknek is tetszik a terv, ők is várják a változást. Valószínű, hogy az ingatlanárak is nőni fognak ezáltal, ez pedig minden itt lakóknak jó lesz.

Klára, húsz éve helyi lakos

Nagyon örülnek, ha belvárosi jellegű sétálóutca alakulna ki. Jó lenne, ha galériák, kávézók nyílnának, és ha több zöld felület lenne. Ez egy szép környék, szeretek itt lenni, de most nagyon zajos az út, nagy a forgalom rajta. Ki kellene szellőztetni a Bartók Béla utat.

Teri néni, évtizedek óta él a Bartók Béla úton

Örülnek, ha sétálóutca lenne itt. Évtizedek óta itt élek, azóta gondolom ezt így. Főszedetném az aszfaltot, elvinném innen a villamost, hogy csak sétálni lehessen. De nem olyan utca kellene ide, mint amilyen a Váci utca. Kávézókra, sétaterrekre van szükség. Bejártam a világot, voltam Párizsban, Rómában, nos, olyannak képzelném el a Bartók Béla utat is. Pedig szeretem ám Budapestet, ez a legszebb város a világon, de mégis igaz a sétányra. Ha a Bartók az lenne, erre sétálnék én is Sissy kutyámmal.

Andrea, kétygymekes anyuka

Álmaim Bartók Béla útról eltűnne a forgalom, csak kerékpárok és legfeljebb az itt lakók autói hajthatnának be. Az autókát kizárva csak a villamosok járhatnának, bár az is igaz, hogy a villamoskerekék által lecsiszolt fémport a huzat felviszi az emeleti ablakpárkányunkra. A kulturális városközpont elképzelése tetszik. Az adottságok megvannak hozzá. A Bartók nem érdemi meg, hogy átmenő út legyen.

Emesz Csaba pékmester, a Bartók Béla úton nemrég nyílt Sütő Péter utcájának vezetője

„A pár évvel ezelőtti Bartók Béla úti rekonstrukció is jól sikerült, és ezt a munkát egy jó városvezetés nem hagyja abba. Ha a tömegközlekedés korlátozásával egy nyugalmasabb, kulturális, gasztronómiai negyed jön létre, annak mi csak örülni tudunk. Ha az átmenő forgalom csökken is, itt maradnak a helyi lakók, az egyetemisták, akikkel együtt reggeltől estig élvezhetjük egy fejlődő városrészt előnyeit.” Abból is látszik, hogy az új pékboltot üzemeltető vállalkozó hisz a Bartók Béla útban, hogy a szeptemberi TérFelfeszt rendezvény idejére vállalta a kitelepülést és a finom perecek, péksütemények nagyon kedvezményes árúsítását.

A belváros átsétál a Szabadság hídon

Valósággá válik a művészeti negyed

A kulturális városközpont program első eseménye a TérFelfedő Fesztivál, mely rendezvényről a Tranzit Art Caféban tartottak sajtótájékoztatót. Nagy a várakozás, hiszen a legutóbbi testületi ülésen áldásukat adták a képviselők a Bartók Béla úti kortárs művészeti negyed elképzelésére. A találkozó kerületünkben élő neves művészek, Bodrogi Gyula, Karinthy Márton és Fenyő Iván is támogatásáról biztosították az Önkormányzatot.

Az újbudai kulturális városközpont ötlete már évekkkel ezelőtt megfogalmazódott a kerületi ve-

zetés körében, idén őszre pedig a hosszú tervezetések, tárgyalások és viták után lerakták a Bartók-sétány elméleti alapjait. Az elképzelések szerint a kerület történelmi városmagjában, a Bartók Béla úton, a Szent Gellért tér és a Móricz Zsigmond körtér közé eső útszakaszon alakítanák ki az újbudai kultúrnegyedet, amely kortárs művészeti galériák, kávéházak, teraszok létrejöttével és a homlokzatok felújításával „Buda András útjává” válhatna. Nem utolsósorban azért esett erre a szakszóra a választás, hogy megelőzzék az építészeti emlékekben és kultúrtörténeti hagyományokban egyaránt gazdag, patinás városrész kiüresedését, elszürkülését.

Molnár Gyula polgármester a találkozó elején azt hangsúlyozta, nem szeretné, ha a Bartók Béla út is a Kossuth Lajos utca vagy a Rákóczi út sorsára jutna, melyeken egykor pezsgő utcai élet zajlott, mára azonban városi autópályákká váltak, ahol senkinek sincs kedve sétálni. Ezért fontos, hogy jó időben jó döntéseket hozzunk, tette hozzá.

Molnár Gyula szerint a Bartók Béla út fejlődését kevés körpénzből, inkább a piac által generált forrásokból tervezik megindítani. – Itt az ideje, hogy a belváros átsétáljon a Szabadság hídon, és saját budai városközpontunk legyen – jegyezte meg a polgármester. Kérdésünkre, hogy mikorra

valhat a kultúrnegyed valósággá, a kerület vezetője a következőket válaszolta: – A fejlesztést nem hasonlítathatjuk egy iskolafelújításhoz, amit egyszer befejezünk, és hátrahátrahagyunk. Ez egy folyamatos munka, aminek mindig hozzá lehet tenni valamit, és amelynek első látható jele a jövő tavaszra megújuló Gárdonyi-szobor környéke lesz. Az igazi nagy átötörés 2011–2012-ben a metró megindulásakor várható, ekkor ugyanis átalakulhat a felszíni tömegközlekedés – fejtette ki a polgármester. A metró üzembe helyezésével a szóban forgó szakaszon két közlekedési sáv szabadul majd fel, mely lehetővé teszi, hogy szélesebb sétány adjon helyet

vendéglátóegységeknek.

A sajtótájékoztatót a kulturális negyed központi helyszínéül szolgáló Gárdonyi-szobor környékére szervezett térelnevező fesztiválról is szó esett. A tér már csak azért is a budai korzó centrumává válik, mert a legendás Hadik Kávéház is itt fogja megnyitni kapuit a novemberi kerületi ünnepségek részeként. Eppen ezért a projekt megálmódói azt szeretnék, ha újra olyan pezsgő kulturális élet zajlana a sétányon, mint annak idején a kávéházi irodalmi élet virágkorában.

Az ügy mellé álló három művész stílusosan a terán automobilon érkezett a Tranzíthoz. A kávézóban Karinthy Márton arról beszélt, nagyon fontos, hogy létrejöhessen egy budai kulturális sétálóutca, amely vágyai szerint egyszerűen talán kérihetne a Karinthy Színház. Bodrogi Gyula hozzátette, reméli, hogy valóban a kultúra határozza majd meg a leendő sétálóutcat, hiszen ha ma valaki színhabzó, kiállításra szeretne elotagotni, többnyire Pestre kell utaznia. A két éve a kerületben élő Fenyő Iván úgy fogalmazott, annyira szereti ezt a városrészt, hogy úgy érzi, sok mindent kihagyott az életéből, amíg nem itt élt. Hozzáette, megtszített volt számára a felkérés, mindemellett úgy érzi, nemcsak az ismert emberek, hanem minden polgár tehet valamit egy jó ügy érdekében.

Európai példák a negyedfejlesztésekre

Nyugat-európai nagyvárosokban, Írországtól Németországig egy sor példa található a hasonló jellegű városfejlesztésekre. Az ir főváros, Dublin központjában egy előregedett házakból álló városnegyedet le akartak bontani a buszpályaudvar építése miatt, de végül sikerült

Tematikus főutca?

A „Tematikus főutca” rendezvénysorozat első állomásaként megrendezett háttérbeszélgetésen Molnár Gyula polgármester bemutatta a kulturális városközpont programot. „Mi történik, ha egy városrészben megváltozik a tömegközlekedés?”, tette fel a kérdést, utalva arra, hogy a főváros több, egykor zsigibong, étellel teli utcája esett áldozatul egy-egy közlekedésfejlesztési döntésnek. A belvárosi Kossuth Lajos utca–Rákóczi út mint „városi autópályák” kiüresedett. A Ráday utca, a Falk Miksa utca vagy a Liszt Ferenc tér átalakulásának tapasztalatai ugyanakkor jó példáként szolgálhatnak. Kiemelte, a kerületet átszelő Bartók Béla út jó alap egy „budai András út” kialakulásához. A beindításhoz az Önkormányzat rendezetaloktással, házfelújításokkal és 80–100 millió forinttal járul hozzá. Azonban a művészeti-kulturális és vendéglátó-pihenő helyek működését, végzősoron pedig a városlakók döntik majd el, mivel lehet a megindított program nyomán átalakuló főút.

Megszületett a Gellért tér–Móricz Zsigmond körtér közötti terület új berletti új rendszere, amellyel az 56 önkormányzati tulajdonú üzlethezlyiség profilját kívánjuk befolyásolni – mondta el a polgármester. A jelentősen megemelkedett berletti díjak akár 90–95 százalékkal is csökkenhetnek, ha az adott üzlet kultúrával, művészettel, színvonalas vendéglátással járul hozzá a program sikeréhez. A homlokzati tervdokumentáció a környék házáit tekintni át, de az anyag nem csupán a műszaki állapotfelmérésről szól. Elfelejtett műemlékeket, helytörténeti, kulturális emlékeket is újra fel szeretnének fedezni általa. Rendeltek alkotnak, amely a portálok kinézetét, tartalmát is befolyásolja, megkövetelve a kultúra megjelenését. A polgármester a kerület további lépései között említette a Hadik Kávéház és a Csonka Múzeum megnyitását, a Gárdonyi tér és környékének rendezését, vagy éppen a szomszéd pékség helyén nyitandó helytörténeti múzeum támogatását.

Gauder Péter a Studio Metropolitana képviselőjében a város „testéről és lelkéről” beszélt, utóbbi elsőbbségét hangsúlyozta. Kiemelte, a város megépített teste egy jó közeg, azonban a változó életmóddal együtt annak lelkét már elvesztette. Ennek újrateremtése a cél. Szeszay András, a Kulturális Bizottság elnöke a ma is létező, meghatározó kulturális intézmények fontosságára hívta fel a figyelmet. Példaként említette a MU és a Karinthy Színházat, a Tranzit Art Cafét, a Fonót, az A38 hajót. Kiemelte, hogy ezek egy része ugyan kívül esik a jelenlegi kulturális városközpont területén, ám a cél, hogy hosszabb távon továbbterjeszkedjen a mostani kerületknl. A kulturális városközpont centruma, „a mag” az egyebek között a B32 Galéria által övezett terecske, amelyen Gárdonyi Géza szobra áll. E térről nézve a programra, Horváth Károly, a Karinthy Szalon és a B32 Galéria vezetője elmondta, a kortárs galéria kinyílik a tér mellett futó utcáskára, amely lehetőséget ad azok bevonására is, akik eddig nem léptek be a kapun.

A Hadik kávéház

2 szelet fagyalt habbal 90

A Hadik kávéházban sok olyan vendég volt, aki órákig elüldögélt egy csésze kávé mellett. Főleg a környékbeli kispolgárok voltak ilyenek a délelőtti és az ebéd utáni órákban. Olyan vendégek azonban nemigen lehettek, akik a fűtés vagy az ingyenesség miatt jártak volna. Annál is inkább, mert a kávéházi árakat – még egy-egy kávé vagy nyáron a fagyalt árát is – csak az a polgár tudta rendszeresen megengedni magának, akinek tisztességes jövedelme lehetett. Délelőtt és ebéd után jöttek a környékbeli kispolgárok, iparosok és kereskedők, akik asztalaiktól átbeszéltek a másik társaságba, érdeklődtek egymástól, hogyan megy az üzlet. Ilyenkor körülbelül harmincan lehettek, délután azonban már megtelt a kávéház. A katonatiszti és a művész társaság sajátos légköre mellett ez a családias polgári hangulat uralkodott, ezért értékelhette Móricz Zsigmond a kávéházat vidékies jellegűnek egyik írásában, 1937-ben. Ő egyébként sakkozni járt oda, ami általában vasárnap délelőttönként folyt. Móricz volt az, aki egyúttal „kivilágított, rideg hombárnak” látta a Hadikot. Ezzel inkább arra utalhatott, hogy a hatalmas üveglakok miatt nagyon világos volt a nagyméretű kávéház. A falak is világosak voltak, stukkódíszítés nem volt rajtuk, a bútortart is egyszerű volt, de ridegnek nem nevezném. A székek a Thonet-székekre hasonlítottak. A napi forgalom mintegy 120 fő körül volt. Meleg étel nem volt rántottán és tükörtőjason kívül. A legnépszerűbb a karlsbadi vacsora nevű hidegtál volt, ami cseh sonkából és felszeletelt, finom karajhúsból állt. Inni kávé, tejeskávé, tejet, kakaót, teát és szeszesitalt lehetett, az utóbbi nemcsak a bárban volt kapható. A kenyereslánya fehér, csipkés kötényben, fekete ruhában, nyakában gürtlivel vitt végig egy tálcát, amelyen mindenféle finomságok voltak: sütemény, croissant-félék.

A kispolgárok jelenléte után szünet következett, majd 5 óra körül érkeztek a magas rangú katonatisztek a Hadik-laktanyából feleségstül, valamint Karinthy Frigyes társasága is.

Ahhoz azonban, hogy fogalmat alkothassunk arról, ki, hol helyezkedett el a kávéházban, ismernünk kell az üzlethelyiség elrendezését. Az üzlethelyiség ma is őriz egy enyhe, fordított L alakot, azonban a bejárás régen nem a volt cipőüzlet belépőjénél volt, hanem a helyiség hosszú portáljának a túlsó végén, közel a szomszédos 40. számú épülethez. Ahol a cipőboltba léphetünk, csak egy kijáró volt a teraszra. A Gárdo-

nyi-szobor mögött található a 36–38. számú ház kapuja, amelytől jobbra esett az egykori Hadik Taverna bejárata. A bár bejárata és a ház sarka között emelvényen helyezkedett el a kávéház egyik terasza, két sorban mintegy 5 asztallal, az üzlethelyiség hosszú portálja mentén pedig egy másik, keskenyebb, egy-egy sorban székekkel és asztalokkal. A Horthy Miklós útra merőlegesen lehetett csak egymással szemben leülni, hiszen biztosítani kellett az úton a gyalogosforgalmat. A teraszon nyáridőben este 11–12-ig is üldögéltek. A bejárat mellett, belül telefonfülkék voltak, szemben, pedig a ruhatár. A hosszú portállal párhuzamos, hosszabb helyiséggrészenben, az L alak szárában három sorban helyezkedtek el az asztalok, a kirakattal szembeni fal mellett szűr-késkék pamlagokkal egybeült székekkel.

A Karinthyak

A családi asztal mellett írogatott rendszeresen a kamasz Karinthy Gábor. Szőke fürtű, gyönyörű gyerek volt, akit akkoriban irdatlan tehetségnek tartottak. Emlékszem, hogy gör-

csösen írt. Egyszer fel is ugrott munka közben, és elkezdett járkálni az asztalok között. Csak akkor ült vissza a helyére, amikor a pincér azt mondta neki: Gábor üljön le és írjon! Egy másik alkalommal odaült a nagypapához költői spleenjével: – Mondja Kaiser úr, hogy lehet úgy élni, hogy az ember nem látja a tengert.

– Nézze Karinthy úr – felelte a nagypapám – én ugyan még sohasem láttam a tengert, de tudj'isten egész jól megvagyok.

Időnként Karinthyék társaságához tartozott Karinthy Ferenc, Cini is, aki mindig valami nagy rumlit csinált. A kártyaszobát eltakaró nagy paravánba tekerte be magát, így órákra eltűnt, senki sem tudta hol van. Majd nagy röhögve előbúj a paravánból, és csatlakozott meglepett szüleihez. Este főleg irodalmi kávéház voltunk.

Karinthyék délután öt óráig vacsoráig, körülbelül este nyolc óráig maradtak. A nagy író, úgy emlékszem, délelőttönként is megjelent, azonban akkor nem a társaságával volt. Ilyenkor a katonatisztek akkor épp üres törzsasztalához ült le írni – oda, ahol ma a pénztár található a cipőboltban. Nem emlékszem, hogy a társasági élet idején írt volna, olyankor mindig középen ült, és ő volt a kör központja. Sokszor beszéltem is vele, olykor megkerestem azzal: Karinthy bácsi tessék pár fillért adni a szegényeknek. Ilyenkor adott két pengőt, és csak annyit írt a listára a pénzösszeg mellé, hogy N. N., azaz nomen nestio. Névtelen akart maradni. Általában a feleségek is ott voltak. Külön emlékszem Böhm Arankára, Karinthy második feleségére, aki egy egészen frenetikus külsejű, rendkívül szexepiles asszony volt.

Valóban pocsék a kávé?

Devecseriné Guthi Erzsébet azt írja, hogy förtelmesen rossz, csaknem ihatatlan volt a kávé, ami a nagy időket csak öregbítő, irodalmi fogás lehet a részéről, hiszen elég sokan jártak hozzánk feketézni. Az egyik anekdota szerint is a kávé inkább csak amolyan tréfálkozás tárgya lehetett. A nagypapa, Kaiser Adolf nagyon izgága ember volt, aki nagyon könnyen felhúzta magát, és ez cukorbetegsége miatt akár életveszélyes is lehetett. Karinthy ezt tudta róla, és

„elég gonoszul visszaélt” vele. Mikor egyszer a nagypapa megkérdezte tőle: – Karinthy úr, milyen a kávé? – Kaiser bácsi pocsék ez a kávé – mondta. Nagypapám persze rögtön izgalomba jött: – Karinthy úr, akkor minek kell idejönni, tessék átmenni a Gebauerhez (a mai Szeged Vendéglő helyén a Gellért Kávéház – a konkurencia) – Mire Karinthy lesújtó válasza: – Mennek én Kaiser bácsi, csak most nem vagyok úgy öltözve! A tréfát félretéve, nem lehetett rossz a kávé, mert azonnal tönkrementünk volna. A felhasznált kávékeveréket maga apám állította össze. Hozzá kell tennem, hogy akkoriban még zöld kávébabot vásárolhattunk, amit mi szállítottunk taxival a Kálmán utcai kávépörköldébe. Ily módon a fekete mindig frissen pörkölt bab-szemekből készülhetett.

Kaiser mama kék szeme

Édesapám, Kaiser Sándor a Szatyor bár idején egészen fordított életet élt, hajnali ötkor-hatkor tért haza, aludt egyet, és délután már újra a „fedélzetén” volt. Apám korai házassága miatt állt be dolgozni a családi vállalkozásba, pedig nagyon jó hangja volt még színművészeti iskolába is járt, sőt néhány szemesztert elvégzett a bécsi egyetem közgazdasági szakán is. A munkát beosztottuk a családban. Apai nagynyám hatkor kezdett a kávéházban, délelőtt 10 órakor édesanyám is leslattyogott, hogy a továbbiakban ő ellenőrizze a személyzetet. Édesanyámnak kék szeme volt. Egyszer, amikor kék ruha volt rajta Karinthy ránézett, és azt kérdezte: – Mondja asszonyom, minden ruhájához ilyen hozzáillő szemet választ?

Nagyapa is délelőtt dolgozott, Lajos nagybátyám pedig apámhoz hasonlóan szintén délután járt le. Körülbelül 20 alkalmazottunk lehetett: konyhások, mosogatók, ruhatárosok, takarítók és pincérek az utcaszinten, az alagsorban. Más volt a munkafegyelem hajdanán. Például, ha Adolf nagypapám pincér korában, szabadnapot akart, ki kellett lépnie, majd valahová máshova be kellett lépnie.

Csak így tudta megoldani, ha valami komolyabb elintéznivalója volt. Talán mondani sem kell, hogy a vendég volt az elsőszámú, amint belépett már hozták is alpakka tálcán számára a pohár vizet, hogy csillapíthassa szomját. Szorgalmas, beosztó és törekvő emberek voltak a Kaiserek.

Az írók és hölgyeik

Karinthynek 1921-től '34-ig volt a törzskávéháza a Hadik és nemcsak azért mert a közeli, ma nevét viselő, Verpeléti út 2-ben majd 22-ben lakott.

Devecseriné Guthi Erzsébet irodalomtörténeti visszaemlékezése, a Búvópatak szerint Böhm Aranka – akihez egykoron Ady Endre is verseket írt – egyszer társaságában csak úgy szórakozásból hívta fel a népszerű író, amiből először ismeretség, majd később – a hölgy elszántsága miatt – házasság lett. Előtte azonban Karinthy

már rendszeresen járt a Hadikba, ahova Böhm Aranka, Devecseriné és Klug Böske lágymányosi polgárfeleségek korábban odaszoktak, miután a babakocsi-tologatók, gyereksétáltatók és otthonokba összejáró együttléteiket a kávéházba tették át. Később is rendszerint Karinthy társaságának, az ún. foglalt páholynak a hölgytagjai érkeztek előbb a kávéházba „ellenállhatatlan kényszer hatása alatt”, majd öt óra felé vette kezdetét „a rendelés, a hivatalos óra”, amikor a férjek és kisebb-nagyobb rendszerességgel a neves irodalmárok is megérkeztek. A szomszédos utcából olykor Surányi Miklós, Somlyó Zoltán és Déry Tibor jött.

Buda más tájairól Tersánszky Józsi Jenő, Kosztolányi és Tóth Árpád néztek be gyakran,

illetve Pestről Füst Milán, Nagy Lajos, Hunyady Sándor, Heltai Jenő és Rejtő Jenő. Azt gondolhatnánk, hogy a művész társaság a Karinthyhoz fűződő barátság alapján csatlakozott, Déry Tibor Ítélet nincs című regénye szerint azonban Aranka és barátnői jelentették a fő vonzóerőt. Ő is hasonlóan látta a társaság összetételét, miszerint Karinthy páholyában öt és hét óra között általában középszintű pesti polgárosszonyok és azok férjei, szeretői tartózkodtak, köztük egy olimpiai aranyérmes kardvívó, Petschauer Attila is. Jelentősebb vagy ismertebb írók-költők viszont szinte minden nap emelték az együttlétek színvonalát. Déry Tibor a Hadikban – mint beszámol róla – egy kávéháznői páholy területén s kizárólagos belenyűgésében a XVIII. századi francia irodalmi szalonokra emlékeztető szellemi nyüzsgéssel találkozott, bár kicsinyesebb pesti méretekben. A kávéházban működött a Lágymányosi Sakk-kör és esetleg egyéb sakk-egyletek. A Kaiser család máig őriz egy levelet, amelyben Karinthy Frigyes megköszöni, hogy sakk-kör működhetett a Hadikban.

Második otthon

Devecseriné szerint a kávéház megjelenésük előtt gyéren látogatott hely volt, ahol szinte maguk között lehettek, ugyanis a sakk-kör és a be-tévedő 2–3 vendég nem sok vizet zavart. A társaság tagjai később már vendégeiket is a Hadikban fogadták, és a „hivatalos időben” telefonhívásaikat is oda irányították át. Előzőlőtték, kisajátították, második otthonukká vált – írja, életmódszerűen tartózkodtak a kávéházban. Bár volt amikor csak fél óráig, de előfordult, hogy késő estig. Néha öten, néha tizennyolcan.

A sakk-kör játékosai számára is nagy attrakciót jelentett Karinthy köre, ugyanis Devecseriné szerint, ha nem is mutattak nyílt érdeklődést irántuk, de beszélgetéseikre fokozottan figyeltek. Ha ugyanis a zsbongás zavarta volna az elmélyült játékosokat, úgy átköltöztek volna a terem egy távolabbi sarkába.

Kaiser Márta visszaemlékezése és Seregélyesi János kultúrtörténész szerint is – Karinthy a Gárdonyi-szoborral szemben, a bal kettes páholyban írt, ahol a cipőboltban a pénztár és korábban a zoknifal is állott. Németh Andor író társa jegyzi meg, hogy a Verpeléti úti lakásban íróasztalra csak szabadisz volt, Karinthy mindig kávéházban dolgozott. Könnyedén írt négy órától hatig, fél hétig is. Devecseriné szerint időnként szüneteket iktatott be. Pihe-nésül, vagy ha új látogató érkezett kicsit átült a társasághoz. Néha pedig átszökött a szintén „irodalmi jellegű” Gellért Kávéházba, hogy befejezzen egy cikket.

A vicc terjedési sebessége

Karinthy szerett játszani a Hadikban. Biliárdozott, de a kör legismertebb, sajátos társasági játéka a barkochba volt, vagy a szögyűjtés: amikor megadott kezdőbetűvel híres emberekből, városokból vagy más csoportokból három perc alatt a lehető legtöbbet kellett felsorolni.

Miután Pestre költözött, és a Centrál Kávéházba tette át a székhelyét, két esetről tudunk, hogy visszatért a Hadikba. Az egyik az volt, amikor megmérte a vicc budapesti terjedési sebességét. Kigondolt és elmondott egy viccet a Hadikban, átment a Centrálba másfél órával később. Ahogy Devecseri Gábor beszámol róla, ott már neki mesélték ugyanazt az életet. A másik az ötvenedik születésnap vacsora utáni összejövetel volt, amikor ismét a Hadikban gyűlt össze a társaság.

(Berényi Jánosné, Kaiser Márta, a kávéházat leg-hosszabb ideig tulajdonló Kaiser család leszármazottjainak visszaemlékezéseiből szemezgettünk)